

ÚJSZÜLÖTTKORI SÁRGASÁG AZ ALAP- és PRIMER ELLÁTÁSBAN

(edukációs anyag orvostanhallgatók számára)

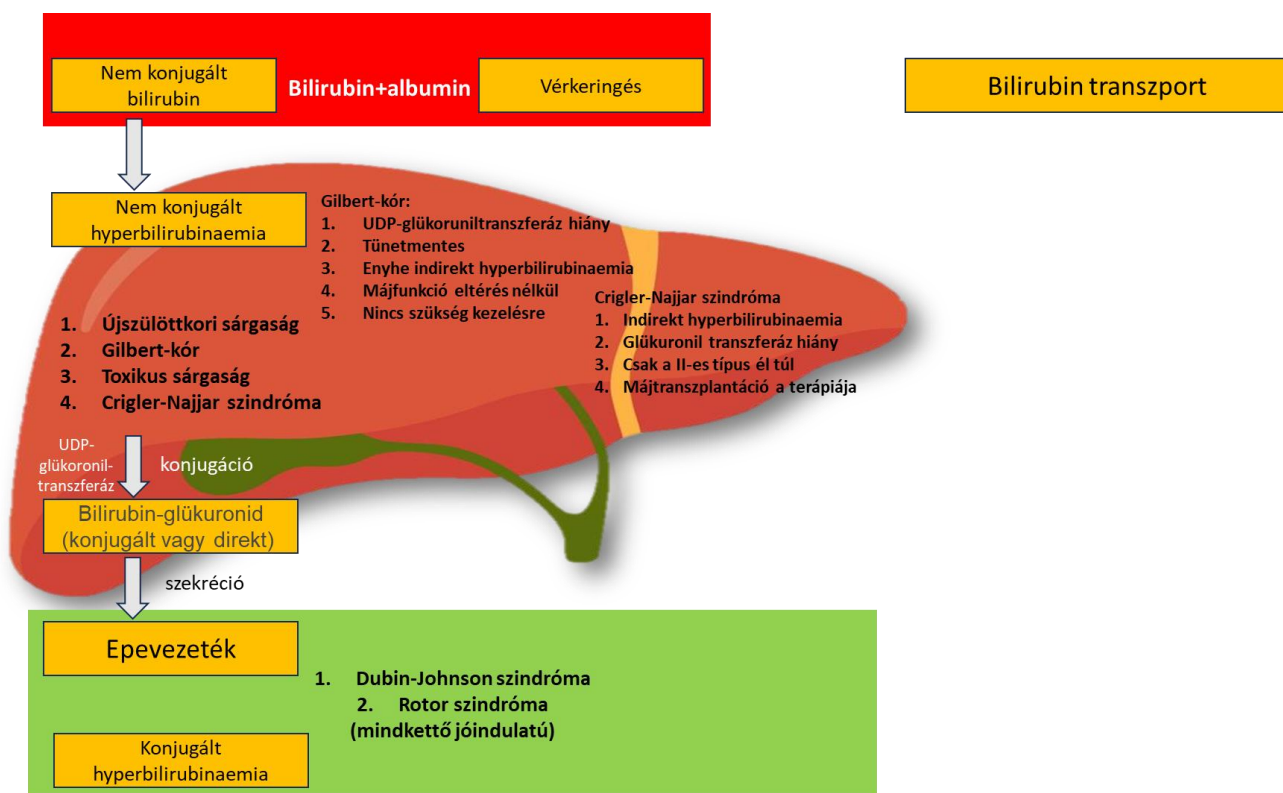
Szerző: Dr. Kadenczki Orsolya

általános csecsemő-és gyermekgyógyász, gyermek-gasztroenterológus

Rövidítések:

AAP	American Academy of Pediatrics
DIC	disszeminált intravaszkuláris koaguláció
SeBi	szérum bilirubin
TORCH	Toxoplasma, Rubeola, CMV, Herpes (vírus fertőzések rövidítése)
UTI	húgyúti fertőzés

Bilirubin anyagcseréje

A bilirubin a hemfehérjék (hemoglobin, mioglobín és néhány enzim) hem alkotórészből keletkezik, kiválasztása csak konjugált, vízoldékony formában lehetséges. A nem

konjugált bilirubin albuminhoz kötődve jut el a májsejtekig, s aktív és passzív transzport révén jut be a májsejtekbe. Itt megtörténik a konjugáció, majd a vízoldékony bilirubin az epecsatornácskába, epevezetékbe, végül az epehólyagba és a vékonybélbe jut. Fokozott sejtszétérés (leginkább hemolízis), elégtelen felvételi májkapacitás vagy konjugáció esetén nem konjugált (indirekt) hiperbilirubinémia, elégtelen leadási májkapacitás vagy epeelfolyási akadály esetén konjugált (direkt) hyperbilirubinaemia alakul ki.

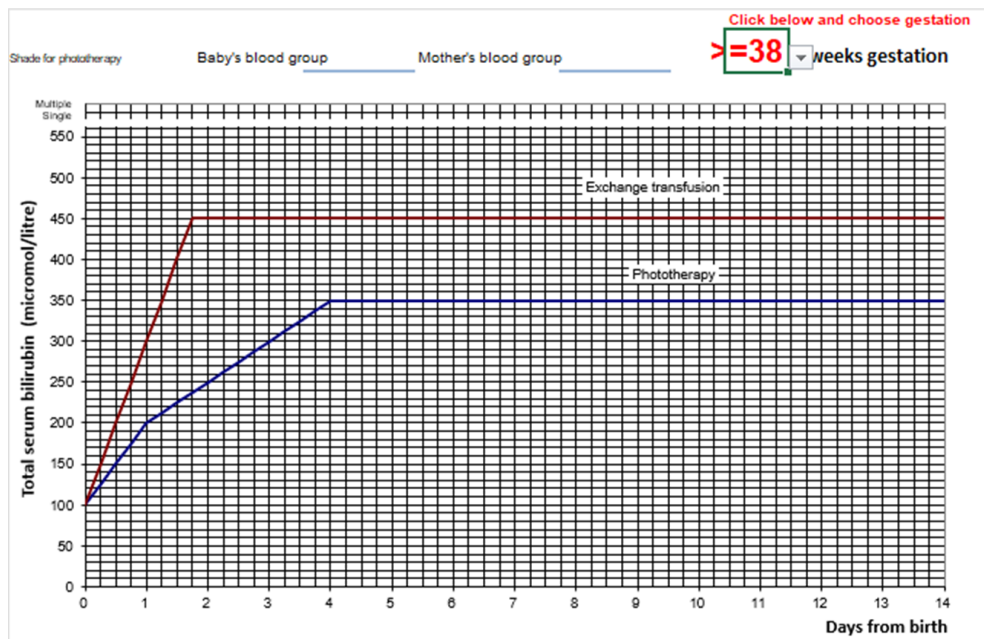
Normál és kóros szérumszintek, jellemzők

Normál:

- össz Bilirubin: 34 μ mol/l-ig
- direkt (konjugált bilirubin): <25 μ mol/l vagy <15%-a az össz bilirubin szintnek

Kóros:

- össz bilirubin >34 μ mol/l
  - fényhatár: kékfény kezelés szükséges felette
  - vércsere határ: vércsere szükséges felette
  - életkortól függően változnak az értékek, mely a görbén leolvasható:

- direkt (konjugált bilirubin): >25 μ mol/l vagy >15%-a az össz bilirubin szintnek

Jellegzetességek:

- újszülöttek esetében a policitémia miatt magasabb szint szükséges a sárgaság megjelenéséhez. Az újszülöttkori sárgaság elsőként az arcon (68–133 μ mol/l), majd a törzs felső (85–204 μ mol/l) és alsó részén (136–272 μ mol/l), a karokon és lábakon (187–306 μ mol/l), végül a talpakon, tenyereken jelenik meg ($\geq$ 306 μ mol/l)
- bőrszín:
  - indirekt hyperbilirubinaemiához társuló sárgaságra a citromsárga szín jellemző
  - direkt hyperbilirubinaemiára a zöldes árnyalat a jellemző

- vizelet:
  - indirekt hyperbilirubinaemia esetén a vizeletben nem mutatható ki bilirubin, a vizelet világos marad (nem konjugált formában nem képes kiválasztódni)
  - direkt hyperbilirubinaemiában a vizelet sötét
- széklet: barnás színe a bélben lebomló és szterkobilinogénként jelen lévő vegyületből fakad
  - direkt hyperbilirubinaemia: nem jut a bilirubin a bélbe az epével, a széklet világos színű marad (acholiás széklet)

Definíciók

- sárgaság (icterus): a bőr, a sclera és más szövetek sárga elszíneződése, mely akkor látható, ha a szérumbilirubinszint (SeBi) meghaladja a 34 $\mu\text{mol/l}$ koncentrációt, újszülöttek esetében a policitémia miatt magasabb szint szükséges
- Kern-icterus (akut bilirubin encephalopathia): bilirubin által kiváltott agyi diszfunkció. A túl magas bilirubinszint neurotoxikus. Átjutva a vér-agy gáton a bilirubin felhalmozódhat a központi idegrendszer szürkeállományában, ami potenciálisan visszafordíthatatlan neurológiai károsodást okozhat. Az expozíció szintjétől függően a hatások a klinikailag észrevehetetlentől a súlyos agykárosodásig és akár halálig terjedhetnek. Csak a nem konjugált bilirubin képes bejutni az agyszövetbe.
- újszülöttkori icterus: gyermekek 80%-át érintheti, a hazabocsátástól az 5. életnapig a legmagasabb a SeBi értéke. Hátterében fokozott hemolízis, a magzati vörösvérsejtek szétesése, elégtelen hepatocelluláris bilirubinfelvétel és éretlen enzimek funkciója, elégtelen konjugációs kapacitás áll
  - fiziológiás:
    - érett újszülöttek 60%-a, koraszülöttek 80%-a érintett
    - általában nem jelenik meg az első 24 órán belül
    - a 2–4. napon jelenik meg, csúcs a 4–5. napon
    - 2 héten belül megszűnik
    - az első héten átfedés lehet a szoptatáshoz társuló sárgasággal, melynek hátterében elégtelen mennyiségű anyatej, dehidráció áll
    - nem tévesztendő össze az anyatejes sárgasággal, mely a 7. nap után jelenik meg, és tovább tart, mint a szoptatáshoz társuló
  - patológiás:
    - korai megjelenése (24 órán belül)
    - rapidan progrediál
    - perzisztál 2 hét után is (koraszülöttnél 3 hét után is)
    - egyéb alarmírózó (red flag) jelek, tünetek társulnak hozzá:
      - széklet világos színű
      - vizelet sötét, narancssárga színű
      - sápadtság (hemolízis miatt)
      - elégtelen súlygyarapodás (a gyermek nem nyerte vissza a születési súlyát)

- aluszékonyság, etetési nehezítettség
- hepato- vagy splenomegália
- diszmorfia

Etiológia

Indirekt hyperbilirubinaemia	Direkt hyperbilirubinaemia
<p>Fokozott bilirubinképződés:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hemolízis: ABO vagy Rh inkompatibilitás, eritrocita, membrán vagy enzimdefektus, DIC • policitémia • cefalhematóma <p>Csökkent hepatocellularis felvétel vagy konjugáció:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koraszülöttség • kongenitális hypothyreoidizmus • anyatejes sárgaság • gyógyszerek • Gilbert szindróma, Crigler-Najjar szindróma 	<p>Epeúti obstrukció:</p> <ul style="list-style-type: none"> • biliaris atrézia • choledochus ciszta • Alagille szindróma <p>Epesav szintézis és transzport zavar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • epesav szintézis zavar • PFIC-1, BESP, MDR3 defektus <p>Anyagcsere betegségek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gesztációs alloimmun májbetegség • anyagcsere betegség májérintettséggel: tirozinémia, alfa-1-antitripszin hiány, galaktozémia, mitokondriális hepatopátia • Infekció: TORCH, szepszis, UTI • akut májkárosodás: isémia, hipoxia, acidózis • parenterális tápláláshoz társuló kolesztázis

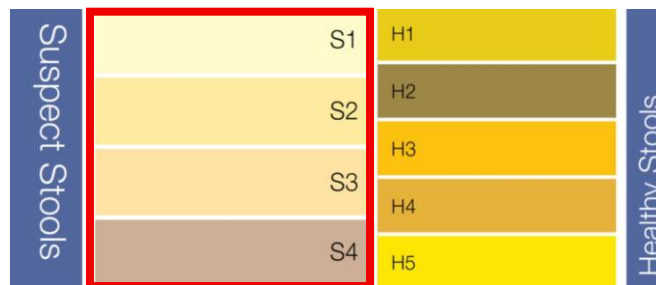
Kockázati tényezők újszülöttkori sárgaság szempontjából:

- koraszülöttség
- alacsony születési súly
- anyai diabetes mellitus
- rassz (ázsiai, natív indián)
- férfi nem
- Down-szindróma
- cefalhematóma (és más nagyobb zúzódással járó szülési sérülés)
- oxitoxin indukció
- anyatejes táplálás
- megkésett mekónium passzázs
- újszülöttkori sárgaság testvérnél

Újszülöttkori sárgaság megelőzése

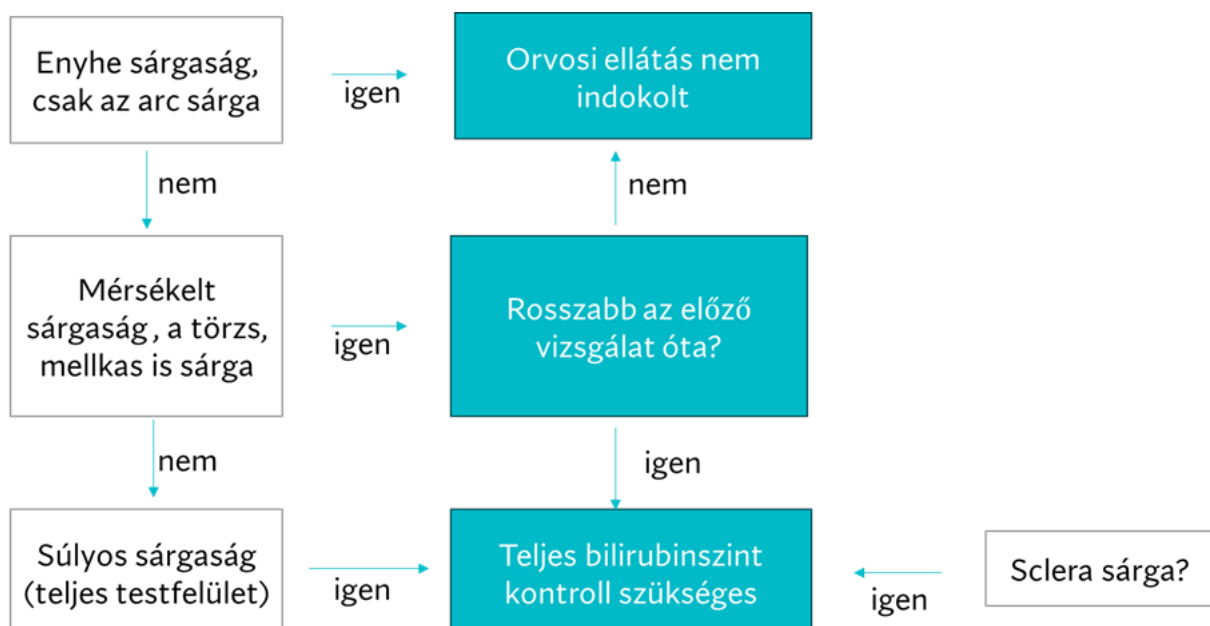
- leendő szülők edukációja
  - sárgaság felismerése
  - rizikótényezők ismerete
  - sárgaság korai felismerése:

- minden nap értékeljük gyermekük sárgaságának mértékét, teljesen vetkőztessék le a babát, tegyék természetes fény alá, felülről (mellkas) lefelé haladva (lábak) finoman nyomják meg a bőrét, és várják, hogy a rózsaszín bőrszín láthatóvá váljon
- ha sárga marad:
  - és a sárgaság a köldök alatti területet is érinti, vagy a sárgaság mértéke romlott az előző vizsgálathoz képest → SeBi-meghatározásra van szükség haladéktalanul
  - ha sárgának találja a gyermeket, akkor mutassa meg egészségügyi személynek
  - 48 órán belül észlelt sárgaság esetén azonnali vizsgálatra van szükség
  - sárgaság esetén is folytassa a szoptatást, ügyeljen az elfogyasztott adagok mennyiségére és a gyermek testtömeg-gyarapodására, vizeletürítésének mértékére
  - széklet színskála ismerete: szülő kezébe adni első vizsgálat alkalmával

- újszülött megfelelő időközönként végzett fizikális vizsgálata
- össz és direkt bilirubinszint meghatározás alapellátásban, ha kell sürgősséggel!
- korai referálása az ellátó intézmény felé

A szülő vagy egészségügyi dolgozó által megítélt újszülöttkori sárgaság ellátásának és a bilirubinszint meghatározásának indikációja:

Azonnali ellátást igényelnek azok az esetek, melyekben:

- az indirekt bilirubinszint fényhatár feletti, a Kern-icterus veszélye miatt függetlenül az etiológiai tényezőtől
- szepszis
- galaktozémia
- biliáris atrézia

Beavatkozást igényelnek előbb vagy utóbb a következő esetek:

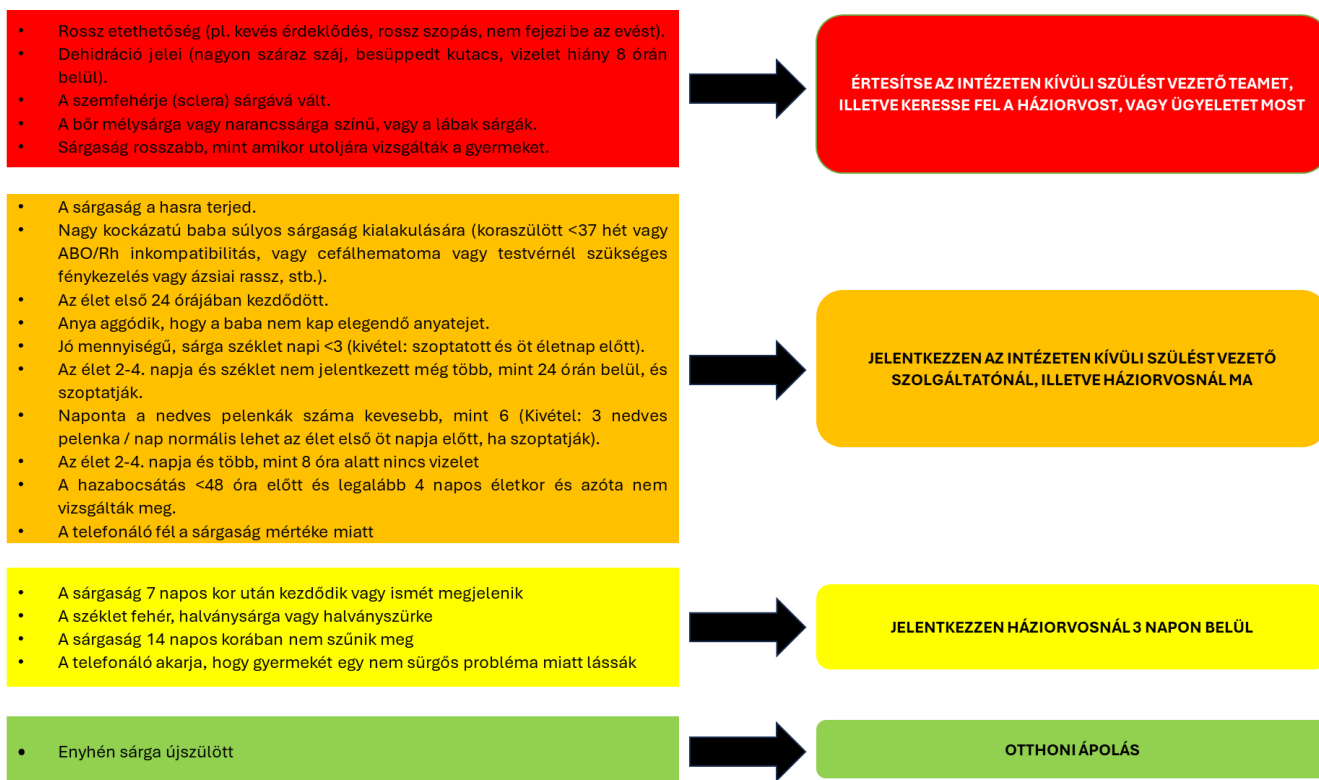
- sárgaság 24 órán belüli jelentkezése
- sárgaság jelentkezése 2–5 napon belül, ha a bilirubinszint patológiás mértékű
- elhúzódó sárgaság (érett újszülöttnél 2 hét, koraszülöttnél 3 hét felett)
- direkt hyperbilirubinaemia bármely életkorban

Kern-icterus megelőzés:

- korai tünetek észlelése: letargia, hypotonia, rossz szopás és magas hangú sírás
- össz bilirubin szintjének ellenőrzése icterusos újszülött esetben a fent leírtaknak megfelelően
- anyatejesen táplált, szoptatott újszülöttek esetében fokozott a kiszáradás és az alultápláltság kockázata a rossz etethetőség, elégtelen mennyiségű anyatej, esetleg túl meleg környezet miatt
- a Magyarországra jellemző nyomonkövetési hiányosságok megszüntetése: az újszülötteknek csak a 28%-a kap korai kontrollvizsgálatra időpontot a hazabocsátást követő 2-3 napon belül alapellátó háziorvosánál. (Az AAP azt javasolja, hogy minden újszülöttet, akit 48 órán belül adnak haza a kórházból, sárgaság, táplálkozási viselkedés, testtömeg, hidráltóság megítélése céljából 2-3 napon belül ellenőrizni kell.)
- telefonos triázs hibáinak kiküszöbölése: azokat az anyákat, akik sárgaság, álmoság, rossz táplálkozás stb. miatt hívták orvosuk rendelőjét, ne nyugtassák meg, ahelyett, hogy megvizsgálják a gyermeket

Telefonos triázs

Az online eszközök használatával a betegek ellátása felgyorsítható, megkönnyíthető, illetve elkerülhetővé válhatnak a felesleges orvos-beteg találkozások. A telefonos triázs újszülöttkori icterus esetében is alkalmazható, hatékony használatához szükséges azonban az adekvát kérdések és adekvát válaszok ismerete.

Patológiás icterus leggyakoribb etiológiai tényezői és ezek jellemzői

- ABO (3%, 0.1% igényel vércserét) és Rh (1%, de súlyosabb) inkompatibilitás a leggyakoribb oka az immunmediált hemolízisnek
  - 24 órán belül észlelhető, születés után néhány órával, anémia, hepatosplenomegália jellemzi (vagy iu. hydrops)
  - nem-immunmediált hemolízis: hemoglobinopátia, vvt membrán defektus, enzimhiányok, policitémia (0.5-1.5%-ban jelen van), cefalhematóma
- csökkent hepatocelluláris felvételt vagy konjugációt okozhat: aspirin, cefalosporinok, szulfonamidok, rifampicin
- kolesztatikus sárgaság gyakorisága: 1:2500 élveszülés
  - 35-41%-ban biliáris atrézia áll a háttérben – 8 héten belül Kasai műtét végzendő, ezért nagyon fontos, hogy a direkt hyperbilirubinaemia időben felfedezésre kerüljön (bilirubin szint meghatározás vérből, széklet színének ismerete) és a **gyermek centrumkórházba kerüljön!**
- galaktózémia: ritka anyagcserebetegség, kezelése laktózmentes diéta, azaz speciális tápszer alkalmazása, anyatejes táplálás azonnali felfüggesztése
- újszülöttkori szepszis: E coli, Streptococcus B, Listeria monocytogenes

Kezdeti vizsgálatok direkt hyperbilirubinaemia esetén (nem alapellátói feladat):

- májtesztek
- hemosztázis
- komplett UH